

Okullarda Saldırganlık / Şiddet: Okul ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri ve Önleme Stratejileri¹

Neyze ADLI²

Öz

Bu çalışmanın amacı, okullarda öğrencilerin saldırganlık ve Şiddet içeren davranışlarının gerek ortaya çıkmasında ve önlenmesinde okul ve öğretmenlerin rollerini belirlemektir. Araştırmanın evrenini Van İlinde 2021-2022 öğretim yılında görev yapan idareci ve öğretmenler oluşturmakta örneklemini ise araştırmaya gönüllü katılan 5 okul müdürü ve 5 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği uzman görüşleriyle test edilen 5 er açık uçlu soru veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, birçok öğrencinin çatışma ve problem çözmede en etkin yolun Şiddet olduğuna inanmaktadır. Bu durumun nedenleri olarak Şiddetin aileden başlayarak bir süreklilik gösterdiğini, hatta çocukların ailede dayaağa alışmış olmalarından kaynaklı kızmanın herhangi caydırıcılığının kalmadığını bir gözlenmiştir. Ayrıca, okullarda Şiddet ve saldırganlık konusu, buna ilişkin risk faktörleri ve çözüm önerileri ele alınarak, Şiddet ve saldırganlığa ilişkin kavramsal çözümleme yapılmıştır. Şiddetin ortadan kaldırılabilmesi ve öğrencilere daha kaliteli, daha güvenli eğitim ortamlarının sunulabilmesi için, öncelikle okullarda Şiddetin irdelenmesi gerekmektedir. Tespit edilen sebepler doğrudusunda ise sonuçlar ışığında önlemlerin alınmasının gerektiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Şiddet, okul ve öğretmenin rolü, risk faktörleri, önleme stratejileri ve çözüm önerileri

Agression And Violence At Schools: Risk Factors About School And Teacher And Preventing Strategies

Abstract

The aim of this study is to determine the causes of aggression and violence behaviors that appear and increase in schools, and to examine the roles of both the school and the teachers in the prevention of these behaviors. The population of the research consists of administrators and teachers working in the province of Van in the 2021-2022 academic year, and the sample consists of 5 school principals and 5 teachers who voluntarily participated in the research. In the 5 open-ended questions, that validity and reliability of which were tested with expert opinions, were used as data collection tools.

¹ Bu makale, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde hazırlanan "Okullarda Saldırganlık / Şiddet: Okul ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri ve Önleme Stratejileri" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

² Öğretmen, Koç İlköğretim Okulu, Van

As a result of the research; many students believe that violence is the most effective way to solve conflict and problem. As the reasons for this situation, violence shows continuity by starting from the family; even it has been observed that there isn't deterrence to getting angry because the children are used to beating in the family. In addition, a conventional analysis of violence and aggression was made by discussing the issue of violence and aggression in schools, risk factors and solution suggestions. In order to make away violence and to offer better quality and safer educational environments to students, it is necessary to examine violence in schools first. In the line with stated reasons, it was concluded that precautions should be taken under the view of this results.

Key words: Agression, violence, roles of schools and teachers, risk factors, prevention strategies and solutions

GİRİŞ

Okullarda şiddet sadece ülkemize özgü bir durum değildir. Gördüğümüz ve yaşadığımız olaylara bakarak eğitim ortamlarında saldırganlık ve şiddetin artması nedeniyle okullarda şiddet kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden aileler çocuklarını okullara gönderirken tedirgin olmaktadır. Okul güvenliği ile ilgili çözülmesi gereken en önemli sorunların başında okullardaki şiddet ve saldırganlıkla baş etme gelmektedir.

Ülkemizde ve dünyada en büyük problemlerin başında saldırganlık ve şiddet gelmektedir. Maalesef saldırganlık ve şiddet olaylarının günden güne arttığı ve okullara da yayıldığı su götürmez bir gerçektir. Okulun eğitim ve öğretim dışında da pek çok görevi vardır. Bunlardan bazıları okulun basitleştirme, denge kurma ve temizleme işlevleridir. Okulun temizleme işlevi, mevcut çevrede var olan işe yaramaz ve zararlı durumları ortadan kaldırarak temiz bir çevre oluşturma çabasıdır (Tezcan, 1994). Öğrenim çağındaki çocukların zamanlarını en çok geçirdikleri yer kuşkusuz ki okuldur Her ne kadar mutlu ve huzurlu bir toplum yaratmak için eğitim ve öğretim etkinlikleri gerçekleştirilse de okulda istenmeyen öğrenci davranışları görmek mümkündür. Öğrencilerin sergiledikleri davranışların istendik olup olmadığı, bu davranışı sergileyen kişinin, davranışa maruz kalan kişinin ve davranışın ortaya konduğu ortamın özelliklerine bağlıdır. Bununla birlikte, "okuldaki eğitsel çabaları engelleyen her türlü davranışa istenmeyen davranış denilmektedir (Başar, 1994). İstenmeyen davranışlar yıkıcı olmayandan yıkıcı olana kadar geniş bir davranış dağılımını kapsamaktadır Saldırganlık ve şiddet içeren öğrenci davranışları da okullarda bu davranışlar kapsamında yer almaktadır (Öğülmüş, 1995).

Şiddetin cinsiyet ayırımı olmadığı gibi sadece fiziksel de değildir. Özellikle okullarda şiddet her zaman fiziksel olmadığı için şiddeti görmek kolay olamamaktadır. Fakat saldırganlık, zorbalık ve şiddetin öğrencilerin gelişimleri ve ruh sağlıkları üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri görmek hiç de zor değildir.

Problem Durumu

Ülkemizde şiddet olayları okullarda giderek artmakta ve alınan önlemler disiplin kurallarının dışına çıkmamaktadır. Geçmişten bugüne okullarda akranlarına saldırganlık ve şiddet gibi olumsuz davranışlarda bulunan öğrencilere rastlanmıştır. Ancak son yıllarda farklı düzeylerde ve türdeki şiddet, anne babalar ve eğitimcilerin yanı sıra toplumun genelini kaygılandırarak boyuta ulaşmıştır. Hatta okul kavramı toplumda kötü bir imaj yaratmaya başlamıştır. Okullarda yaşanan şiddet ve saldırganlık davranışlarının, öğrencinin yaşam

kalitesini ve başarı düzeyini etkilediği gerçeği göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bu gerekçelerden hareketle, bu araştırma, okulda öğrencilerin sergilediği saldırganlık ve şiddet davranışlarının nedenlerini, okulun ve öğretmenlerin karşılaştığı risk faktörlerini belirlemek ve karşılaşılan bu davranışlara yönelik önleme stratejileri oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarına uygun olarak saldırganlık ve şiddet içeren davranışların önlenmesinde okul ve öğretmenlerin rollerini belirleyip eğitim ve okul yöneticilerine öneriler sunmak temel problem olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, okullarda öğrencilerin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarının gerek ortaya çıkmasında ve önlenmesinde okul ve öğretmenlerin rollerini belirlemektir. Bu temel amaç yanında aşağıdaki alt amaçlara cevaplar aranmıştır.

- Öğretmenin öğrenci davranışlarını yönetme (sorun/çatışma çözme) Yeterliliği nasıldır? Nasıl değerlendirirsiniz?
- Öğrenci davranışlarındaki problemlerde sizce (okula karşı olumsuz tutum, özgüven eksikliği, aile yapısı, okuldaki başarısızlık, uyum yetersizliği, şiddet mağduru olma, kontrol edilemeyen öfke) hangileri daha etkilidir?
- Öğrenci davranışlarındaki problemlerde, madde-alkol kullanımının etkisini nasıl değerlendirirsiniz?
- Okulun ikliminin (demokratik, otokratik) öğrenci davranışlarındaki problemler, üzerindeki etkilerini açıklayabilir misiniz?
- Okulda karşılaşılan saldırganlık ve şiddet davranışlarına karşı rehberlik servisinin öğrencilere yönelik yaptığı çalışmalar nelerdir?

Araştırma Problemi

Öğretmenin öğrenci davranışlarını yönetme (sorun/çatışma çözme) yeterliliği nasıldır? Öğrenci davranışlarındaki problemlerde (okula karşı olumsuz tutum, özgüven eksikliği, aile yapısı, okuldaki başarısızlık, uyum yetersizliği, şiddet mağduru olma, kontrol edilemeyen öfke) hangileri daha etkilidir? Öğrenci davranışlarındaki problemlerde, madde-alkol kullanımının etkisini nedir? Okulun ikliminin (demokratik, otokratik) öğrenci davranışlarındaki problemler, üzerindeki etkileri nelerdir? Okulda karşılaşılan saldırganlık ve şiddet davranışlarına karşı rehberlik servisinin öğrencilere yönelik yaptığı çalışmalar nelerdir?

Sayıtlar

Katılımcılar soruları yanıtlarken dürüst davranmıştır. Katılımcılar sorulara net ve içtenlikle cevap vermiştir Örnekleme yöneltelen sorular, araştırmanın amacına uygundur.

Sınırlılıklar

Katılımcılar soruları yanıtlarken dürüst davranmıştır. Katılımcılar sorulara net ve içtenlikle cevap vermiştir Örnekleme yöneltelen sorular, araştırmanın amacına uygundur.

Kavramsal Çerçeve

Eğitim ve Öğretim

Eğitim ve öğretim bir milletin en önemli gelişimlerinin başında gelmektedir. Eğitim her türlü bilgiyi içerisinde barındırırken, öğretim önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır Eğitim hayatımızın her alanını kapsadığı için yaşam boyu sürmektedir. Öğretim ise; belirli zamanlarda gerçekleştiği için sadece planlanan zaman dilimi ile sınırlıdır.

Eğitim, bireyi yetiştirme ve kültürlenme sürecidir Eğitim kişinin doğduğu andan itibaren başlayan, sonrasında aile, okul ve çevre ile şekillenip yaşam boyu devam etmektedir Eğitim kişiyi bir yandan hayata hazırlarken bir yandan da bireyin gelişmesini sağlamaktadır. Eğitim sonucunda kişinin ortaya koyduğu her davranış, bir davranış değişikliği olarak ortaya çıkmalı ve bu davranışın istendik yönde ve amaca uygun olmalıdır Öğretim hayatımızın belli zaman dilimlerinde gerçekleştiği için arta kalan zamanın tümünde eğitim gerçekleşmektedir. Gerek aile ile gerekse çevre ile etkileşimde bulunularak eğitim devam etmekte ve farklı yollarla öğrenmeler gerçekleşmektedir

Öğretim, bir planlı ve programlı kısımdır. Bu öğretim programları genellikle özgün ve yaygın eğitim kurumlarında gerçekleştirilir. Belirlenmiş olan müfredat ve programlarla anaokulundan ya da ilkokuldan başlayıp üniversiteye kadar devam eden bir öğretim sürecidir Öğretim etkinlikleri öğretmenler eşliğinde yapılmaktadır. Öğretme etkinlikleri her zaman öğretimin gerçekleşeceği anlamını taşımamaktadır, bu durum öğretimi alan kişiye yani öğrenene bağlıdır. Bu öğretim sonucunda kişi edindiği bilgileri hayata atıldıktan sonra işinde kullanmaktadır.

Saldırganlık ve Şiddet

Saldırganlığın en basit ve oldukça kabul gören tanımlarından birisi, davranışçı yaklaşım açısından yapılan tanımdır. Bu tanıma göre, bir davranış başkasına zarar veriyorsa saldırgan davranış olarak nitelendirilir. Duygusal tanımlara göre saldırganlık, öfke duygusunun yol açtığı bir davranıştır. Gündüsel tanımlara göre bir davranışın saldırgan nitelikte olup olmadığını niyet belirler (Aktaş, 2001) Freedman, Sears ve Carlsmith (1989 191), saldırganlığın en yalın tanımının "başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranış olduğunu, ancak bu tanımın davranışta bulunan kişinin niyetini içermediğini, niyet dikkate alındığında ise saldırganlığın "başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler

Saldırganlığın nedenlerine bakıldığında vurguladıkları konuya göre çeşitlilik göstermektedir Freud, McDougall, Lorenz gibi pek çok araştırmacı doğuştan insanlarda saldırganlık dürtü ya da içgüdülerinin bulunduğunu ileri sürmüşlerdir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989 194) Bandura (1977) ise, çocukların saldırgan davranışları başkalarını gözleyerek ve model alarak öğrendiklerini belirtmektedir Ancak bunun tam tersi de doğrudur. Yani çocuklar saldırgan olmayan modelleri gözleyerek saldırgan olmamayı da öğrenirler Saldırganlığın bireysel ve çevresel özelliklerin etkileşimi sonucunda oluştuğunu öne süren görüşler de bulunmaktadır Bu görüşlere göre, bireysel özellikler akranlar tarafından dışlanma, akademik başarısızlık, sosyal ve duygusal zorluklar, düşük benlik saygısıdır (Miller, 1994) Çevresel özellikler ise, yoksulluk, işsizlik, ailenin çocuklara gösterdiği ilgi ve denetim yetersizliği, alt sosyo ekonomik düzey, çocuklara sosyal desteğin yeterli derecede olmayışı, çocuğa uygun model olma yetersizlikleri ve aile içi çalışmalardır (Cole vd. 1993) Günümüzde de saldırgan davranışların, bireysel ve sosyal faktörlerin bileşimi sonucunda oluştuğu görüşü yaygındır.

Şiddet ise kısaca sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma biçiminde tanımlanabilmektedir Şiddetin ne olduğu konusunda farklı tanımlar yapılmıştır fakat en

kapsamlı tanımı Dünya Sağlık Örgütü yapmıştır. Bu tanıma göre şiddet "bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, olam, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma olarak tanımlanmaktadır (Krug, vd., 2002). Okulda şiddet, gelişme ve öğrenmeyi engelleyen, okul atmosferine zarar veren suça yönelik eylemlere ve saldırganlığa işaret etmektedir (Furlong & Morrison, (2000) Pek çok konuda olumsuzluklar yaratan bu durumun önlemler alınarak önüne geçilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan şiddet, uygulandığı kişiye göre de kendine yönelik, kişilerarası ve kollektif şiddet olmak üzere üç grupta tanımlanmaktadır. Kişinin kendisine yönelik şiddette intihar, intihar girişimi ya da farklı türde davranışlar yer almaktadır. Kişilerarası şiddette, kişinin bir başka kişiye, genellikle çocuk, eş, arkadaş ve yaşlılara yönelik olarak sıklıkla evde uyguladığı şiddetten söz edilir. Ancak bu şiddet biçimi, sokak, okul, iş yeri, hapisane ve yaşlı bakımevleri gibi her ortamda görülebilir. Kollektif şiddete ise, tüm dünyada yaşanan çete çatışmaları, mafya olayları, terör olayları ve savaşlar örnek verilebilir. Toplumlara sosyal, politik ve ekonomik şiddet şeklinde uygulanmaktadır. Şiddet kavramının ana özelliklerinin zamana ve topluma göre değiştiği, şiddet davranışlarının ise birbirleri ile ilişkili, birbirlerini tanıyan bireyler ve gruplar arasında yaşandığı, ancak genç erkeklerin tanımadıkları veya rastlantı sonucu karşılaştıkları insanlara saldırgan davranışlar gösterebilecekleri unutulmamalıdır.

Şiddetin Türleri

Uygulanışına göre şiddeti, fiziksel, duygusal, ekonomik, ihmal ve istismar şeklinde gruplandırılabilir. Bilinen başlıca şiddet türleri ise şunlardır.

- **Fiziksel şiddet:** Kişinin bedeninde acı, yara, iz, ya da sakatlık veya ölüme sebep olabilen davranışları içeren bir şiddet türü.
- **Sözel şiddet:** Kişiye karşı dile getirilen küfür, kötü söz, tehdit, hakaret, alay etme ve korkutmaya yönelik sözlerin söylendiği bir şiddet türüdür.
- **Duygusal şiddet:** Duygusal boyutta strese neden olabilen, kişinin özgüvenini sarsabilen, bilişsel düzeyde kişinin işlevselliğini büyük oranda bozabilen ve kişinin günlük yaşantısını oldukça olumsuz etkileyen bir şiddet türüdür.
- **Cinsel şiddet:** Kişinin cinsel kimliğine yönelik yapılan tehdit ya da cinsel kimliğini tahrip eden bir şiddet türüdür.
- **Ekonomik şiddet:** Temel ihtiyaçlardan yoksun bırakma ya da parasını zorla alma vb. gibi yaptırımların uygulandığı bir şiddet türüdür
- **Mobing:** İş yerinde kişiye psikolojik baskı, korku, yıldırma politikası gibi davranışların uygulandığı bir şiddet türüdür.

Ortaokullarda Saldırganlık ve Şiddet Faktörlerinin Durumu

Toplumların gelişmişlik düzeyi ile birlikte azalması beklenen şiddetin, geçmişten günümüze devam ettiği gözlenmektedir. Bu var oluş, günümüzde hem geçmişte yaşandığı şekliyle ilkel biçimde, hem de teknolojinin kullanımıyla farklı şekillerde yaşanmaktadır. Bu bağlamda, şiddet insan haklarına yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Okul toplumsal bir ortamdır ve okul toplumunu oluşturanlar, okulun içinde yaşadığı toplumdan okula gelen bireylerdir. Doğal olarak, okul toplumunu oluşturan bireyler içinden geldikleri toplumun

özelliklerini de beraberlerinde okula getirmekte, okul dışında öğrendikleri davranışlarını okula taşımaktadırlar. Bu davranışlar olumlu olabildiği gibi olumsuz davranışlarda olabilmektedir. Okullarda yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak daha güçlü olan öğrencilerin kendilerinden daha güçsüz olan çocukları hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesi okul zorbalığıdır. Bu kavrama dayalı olarak okuldaki bazı öğrencilerin diğer öğrencileri dövmesi, tokat atması, itmesi, çekmesi, korkutması, alay etmesi, kızdırması, kötü lakaplar takması, hakaret etme ve küçük düşürmesi gibi edimler okuldaki öğrenci şiddetini anlatmaktadır (Pişkin, 2002). Şiddet bireysel olabileceği gibi, bu kişilik özelliklerine sahip birden fazla öğrencinin bir araya gelerek çeteler oluşturması ile de ortaya çıkabilir. Bu durumun önlenmesinde başarısız olunması halinde çocuklar bu yolla kendilerini daha güçlü hissedebilir, durumdan zevk alabilir ya da diğerlerinin bunu hak ettiğini düşünebilirler (Fural, 2006). İstenmeyen bu olumsuz davranışlar bu sayede pekişebilir ve okulda olduğu gibi okul dışında da kullanılmaya başlanabilir.

Her zaman okulların güvenilir eğitim yerleri olduğu düşünülmektedir. Ancak giderek artan şiddet olaylarından dolayı artık bu düşünce değişmektedir. Okulların güvenilir olmayan eğitim kurumları olarak anılması kaçınılmaz bir gerçek olmaya başlamıştır. Çünkü okullardaki şiddet sadece öğrenciler arasında değil aynı zamanda öğrenci ve öğretmen, veli ve öğretmen ya da okul personelleri ve okul yöneticileri arasında da gerçekleşmektedir. Okullardaki şiddet ve zorbalığın önlenmesinde okulun başı, okul yöneticisi olduğu için, okul müdürüne büyük görev ve sorumluluk düşmektedir.

Furlong ve Morrison'a (2002, akt: Pariadir, 2009 38) göre okulda şiddet "okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışlar anlamına gelmektedir. Okullarda şiddet, çocukları hem duygusal hem de fiziksel olarak tehdit etmekte ve onlara zarar vermektedir. Bu yüzden geniş bir davranışlar yelpazesini içermektedir. Bu davranışlar: doğrudan ve dolaylı tehditler, cinsel taciz, mala zarar verme, sözel ve duygusal istismar, hırsızlık, hafif boyutta ya da daha sert fiziksel saldırı ve her türlü silahla yapılan tehditlerdir. Öğretmenlerin, okul idarecilerinin kullandığı şiddet türleri ile öğrencilerin birbirleri arasında ve okul görevlilerine karşı uygulanan şiddet bu kapsamda ele alınmaktadır. Okul içi şiddet, erişkinlerin tepkisel yaşamının en açık bir şekilde görünen şekillerinden biridir (<https://tr.wikipedia.org>).

Ülkemizde yapılan araştırmalar da maalesef okullarda saldırganlık ve şiddet olaylarının her yıl giderek arttığını göstermektedir. Okullarda şiddet saldırganlıktan türetilmiş olup diğer bireyleri inciten ve tehdit eden kabul edilemez bir sosyal davranıştır.

Okulda şiddet çeşitleri her geçen gün artarak farklı şekillerde görülmeye devam etmektedir. Sadece öğrenciler arasında değil aynı zamanda okul yöneticileri, okul servis şoförleri, veliler ile öğretmenler ya da yöneticiler arasında gerçekleşmektedir. Okul yöneticisine sözlü tehditte bulunmaktan, okul servis şoförüyle kavga etmeye, okul danışmanına küfretmekten, öğretmeni tabancayla ya da bıçakla yaralamaya, okul yöneticisine fiziksel zarar vererek sözlü tehditte bulunmaktan, başka bir öğrenciyi okul koridorunda iterek düşürmeye, kadar uzanan farklı biçimlerde görülebilir. Okullarda görülen bu tür şiddet ve saldırganlıklar, okulun eğitim misyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okuldaki kişilerin can ve mallarını hedef alan saldırganca eylemlerdir. Okulun sahip olduğu kaynaklar, okul içi ilişkiler dokusunun niteliği, okuldaki kültür ve yönetim anlayışı ve de öğretmenin sınıf içi öğretim etkinliklerinin yapısı okulun amaçlarını ve iklimini etkilemektedir (Celep, 2008).

Okullarda ortaya çıkan saldırganlık türlerini Moeller (2001). Çeşitli kategorilerde sıralamıştır. Bunlar,

1-Düşük Düzeyde Saldırganlık: Kota sözler söyleme, itme, dürtme, olumsuz sözler içeren duvar yazdan yazma ve hırsızlık yapma gibi davranışları kapsamaktadır.

2-Taşınmaz Mala Karşı Saldırganlık (Vandalizm): Okulda kullanılan mallara kasıtlı olarak zarar verme, yangın çıkarma gibi okullarda ciddi zararlar ortaya çıkaran eylemler olarak tanımlanmaktadır.

3-Tehditler: Öğrencinin diğer bir öğrenciyi açık bir şekilde tehdit etmesi durumunu içerir. Öğretmenlerin raporuna göre okullarda çok fazla yaşanan durumlardan bir tanesidir.

4-Fiziksel Saldırganlık: Alay etme, zorbalık, cinsel saldırı, tecavüz, tartışma, kavga etme, silah taşıma ve kullanma tehdidi ya da kullanma, çocuk kaçırma, rehin alma, bombalama ve bıçaklama gibi davranışlar fiziksel saldırganlık kapsamındadır.

Aşağıdaki özelliklere sahip çocukların şiddete meyilli olmaları bakımından risk altında olduklarına ise Perry (2008) değinmiştir

- Parçalanmış aileden gelen çocuklar
- Evde şiddete uğrayan ve şiddete şahit olanlar
- Saldırgan ve tepkisel olanlar ve dürtülerini kontrol edemeyenler
- Çocuğa nasıl davranması gerektiğini bilmeyen ailelerin çocukları
- Geçmişinde çocukluk istismarına uğrayanlar
- Derslerinde sorun yaşayan başarısız öğrenciler
- Okulda sosyal etkinliklere katılmayıp, dışarıda kalanlar,
- Sınıfların oluşturulmasında ırksal ayrımlar
- Öğretimdeki kalitesizlik
- Negatif okul iklimi
- Öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmenin baskın olması
- Müfredat programından kaynaklanan sorunlar
- Öğretmenler tarafından uygulanan fiziki cezalar
- Öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmenin baskın olması
- Kalabalık okul, sınıflar ve okullarla ilgili pek çok faktör çocukların suça bulaşmasına neden olmaktadır.

Yapılan bir araştırmaya göre, halkın okullardaki şiddetin nedenine ilişkin olarak okullardaki çatışmalarla baş etmede okul çalışanlarının yetersiz olması bulunmuştur. Okullarda en çok gözlenen saldırganlık ifadesi, kavga etme, kavgayı başlatma, kavgayı sürdürme biçimindedir. Tehdit, saldırganlık ve öfke içeren davranışların sergilenmesi olarak tanımlanabilecek kavgalar genellikle taraflar sorunu birbirlerinin bakış açısından göremedikleri

zaman ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler birbirleriyle iletişim kurmaktan kaçınmakta, konuşmak, birbirlerini anlamaya çalışmak yerine dayatmacı bir tutum içerisinde saldırgan davranışlarda bulunmaktadırlar

Okul ve şiddet ilişkisi üzerinde fikirleri süren çok sayıda insan son dönemlerde şiddet olaylarının artışından, kitle iletişim araçlarındaki şiddet içerikli program, dizi veya filmleri sorumlu tuttuktan bilinmektedir. Bu çerçevede çok sayıda yönetici, öğretmen ve öğrenci; okullardaki şiddet olaylarının nedenlerine ilişkin olarak çocukların özellikle izledikleri filmlerin kahramanlarına öykündükleri ve okulda akran grupları içerisinde söz konusu bu kahramana/kahramanlara özgü bir tavır ve dil geliştirdiklerini yaygın olarak belirtmişlerdir (Kızmaz, 2006; akt: Parladır, 2009:36) Okullarda yaşanan çalışmaların bir diğer nedeni de öğrencilerin içinde bulduktan döneme özgü yaşadıkları değişimlerdir

Ergenlik döneminde kişinin hem kendi içinde hem de çevresiyle çatışmanın arttığını belirtmiştir. Ergenlerin farklı nedenlerle öfke duygusu yaşaması, öfke duygusunun ifadesinde saldırganlığı seçmesi, bunun sonucunda da yaşanan çatışmaların sayısında bir artış ve çözümlenemez bir noktaya doğru gidişin olması ergenlik dönemindeki temel sorunlar arasında gösterilebilir (Dusek, 1987; akt Gündoğdu, 2010:259)

Tolan ve Guerra (1994) ise, okullarda saldırganı ve şiddet davranışlarının psikopatolojik, yağmacılık, durumsal ve ilişkisel olmak üzere dört grupta tanımlamaktadır. Psikopatolojik şiddet, sıklıkla ölümlerle sonuçlanan ve okul yöneticilerinin daha çok okul dışında tutulmasını istedikleri şiddeti temsil etmektedir. Yağmalama, bazı kazançlar elde etmek için yapılan, fiziki yaralamayı saldırıyı, silahlı soygunu ve tecavüz içeren şiddet türüdür. Şiddetin psikopatolojik ve yağmalama türleri, erken ve yoğun müdahaleye gerektirir. Bu tür şiddet davranışlarını muhtemelen okul temelli şiddet önleme programları engelleyemez. Dunuma şiddet olağan dış durumlara bir cevap olarak, kişisel şiddetin kişiler arası tapmalardan ortaya çıkmaktadır. Durumsal ve ilişkisel şiddet kunda daha yaygın olarak gelmektedir (At: Breundin vd., 2002)

Okullarda yaşanan çatışmaların bir diğer nedeni de; öğrencilerin içinde buldukları döneme özgü yaşadıkları değişimlerdir. Özellikle ergenlik döneminde kişi hem kendi içinde hem de çevresiyle çatışmalar yaşamaktadır. Ergenlerin farklı nedenlerle öfke duygusu yaşaması, öfke ifadesinde saldırganlığı seçmesi, bunun sonucunda da yaşanan çatışmaların sayısında bir artış görülmektedir. Çözümlenemez bir noktaya doğru gidişin olması ergenlik dönemindeki temel sorunlar arasında gösterilebilir.

Okullarda Saldırıcılık Ve Şiddeti Artıran Okulla İlgili Risk Faktörleri

Okullarda şiddet olgusu sadece ülkemize özgü bir durum değildir. Okullarda şiddet kavramı ile ilgili yapılan yurt dışı çalışmalarda, eğitim ortamlarında saldırganlık ve şiddetin artması nedeniyle okullarda şiddet kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca son bir yıl içerisinde okullarımızda şiddet, öğretmenine küfretmekten, okul müdürüne fiziksel zarar vererek sözlü tehditte bulunmaya ve öğrencileri tabancayla ya da bıçakla yaralamaya kadar uzanan farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

Gencin veya çocuğun saldırganlık ve şiddet davranışı gösterme ihtimalini arttıran risk faktörleri toplumsal (yoksulluk gibi), ailesel (olumsuz ebeveyn modeli gibi), okulla ilgili (düşük öğrenci katılımı, sosyal aktivitelerin yetersizliği, adaletsiz uygulamalar ve öğretmen tutumları gibi), ve bireysel faktörler (gelişimsel zorluklar, anti sosyal davranışlar, akademik başarısızlık, okula uyum sağlayamama gibi) olmak üzere dört grupta özetlenebilir (Morrison, Furlong ve Morrison, 2000).

Okullarda öğrencilerin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarının gerek ortaya çıkmasında ve önlenmesinde okul ve öğretmenlerin rollerini belirleyip eğitim ve okul yöneticilerine öneriler sunmak temel problem olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı:

Bu çalışmanın amacı, okullarda öğrencilerin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarının gerek ortaya çıkmasında ve önlenmesinde okul ve öğretmenlerin rollerini belirlemektir. Bu temel amaç yanında aşağıdaki alt amaçlara cevaplar aranmıştır.

1. Öğretmenin öğrenci davranışlarını yönetme (sorun/çalışma çözme) yeterliği nasıldır? Nasıl değerlendirirsiniz?

2. Öğrenci davranışlarındaki problemlerde sizce (okula karşı olumsuz tutum, özgüven eksikliği, aile yapısı, okuldaki başarısızlık, uyum yetersizliği şiddet mağduru olma, kontrol edilemeyen öfke) hangileri daha etkilidir?

3. Öğrenci davranışlarındaki problemlerde, madde-alkol kullanımının etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

4. Okulun ikliminin (demokratik, otokratik) öğrenci davranışlarındaki problemler, üzerindeki etkilerini açıklayabilir misiniz?

5. Okulda karşılaşılan saldırganlık ve şiddet davranışlarına karşı rehberlik servisinin öğrencilere yönelik yaptığı çalışmalar nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Van İlinde 2021-2022 öğretim yılında görev yapan idareci ve öğretmenler, örneklemini ise araştırmaya gönüllü katılan 5 okul müdürü ve 5 öğretmen oluşturmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği uzman görüşleriyle test edilen 5 er açık uçlu soru veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken konu ile ilgili alan yazın taranmış, uzman görüşüne başvurulmuş müdür ve öğretmenlerle ön görüşmeler yapılmıştır. Daha sonra verilerin toplanması için son hali oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile öğretmen ve müdürlerle yüz yüze görüşülmüştür.

Veriler toplanırken ses kaydı alınmıştır. Böylece, veri kaybı olması engellenmiştir. Veriler doyum noktasına ulaştığında veri toplama sonlandırılmıştır. Araştırmada öncelikle veri toplamak için konuyla alakalı literatür taraması yapılarak tezler incelenmiş, kitap ve dergiler gözden geçirilmiştir. Soru havuzu oluşturulmuş uzman görüşleri alınarak geçerlilik ve güvenilirliği uzman görüşüyle test edilen 5 şer açık uçlu soru oluşturularak 5 er gönüllü öğretmene ve okul müdürüne uygulanmıştır.

Bu doğrultuda müdür ve öğretmenlerin düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde öğrenebilmek için görüşme tekniği kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Anketlere verecek yanıtları olmayan ya da bir dizi soruya yanıt vermeyi çekici bulmayan, sözel olarak kendini ifade etmekte yazıyla ifadeye oranla daha başarılı kişilerden görüşme yoluyla daha kolay ve doğru bilgi sağlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ayrıca cevaplayıcının başkalarına danışmadan cevap vermesinin sağlanması, cevaplarda bireyselliğin korunması açısından önemlidir. Bu da veri kaynağının teyit edilmesini sağlar ve anket yoluyla elde edilen verilere göre geçerliği daha yüksektir (Karasar, 1998). Aynı zamanda form ya da ankete yansımayan ipuçları da görüşme sırasında edinilebilir (Pişkin&Oner, 1999).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada 5 müdür ve 5 öğretmenle görüşülmüştür. Görüşmeler Covid 19 tedbirlerine dikkat edilerek sosyal mesafe gözetilerek ses kaydı yoluyla kayıt altına alınmıştır. Görüşme soruları sorulmadan evvel yapılan ön görüşmelerde konunun içeriği açıklanmıştır. Soruların mümkün olduğu kadar açık ve net olmasına dikkat edilmiştir.

Verilerin Analizi

- Katılımcılardan müdürlere M1, M2, M5 Öğretmenlere 01. 02....05 şeklinde kodlar verilerek analizler daha sonra da sentezler yapılmıştır.
- Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar deşifre edilmiştir.
- Katılımcıların her soruya verdiği cevaplar soru bazında değerlendirilmiştir.
- Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplarda ortak konular tespit edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Sorular ve Analizleri

Bu bölümde Okul yöneticilerine amaçlar doğrultusunda sorulan sorular ve görüşme soruları hakkındaki düşünceleri ne yer verilmiştir.

Soru 1: Öğretmenlerin öğrenci davranışlarını yönetme (Sorun/çatışma) yeterliliğini nasıl değerlendirirsiniz?

M1: Öğretmenler, öğrenci davranışlarını istenen yönde olacak şekilde yönlendirme, rehberlik ve kültür oluşturma etkinliklerine yer vermelidirler. Önemli olan sorunu yönetmektir. Sorun ve çatışma anında telaşa kapılmamalıdır. Sinirlenmemeli ve sorun çözme metodolojisine uygun basamaklar halinde sorunun üzerine giderek ortadan kaldırmalıdır. M2: Ailelerinde kendilerini rahat ifade eden öğrencilerin problem çözme yeterlilikleri, çözüm üretme ve uygulama becerileri ileri düzeydeyken, allemlerinde şiddete maruz kalan, söz hakkı verilmeyen öğrenciler sorun çözme yeterliliğine sahip olmak bir yana, sorun çıkarma ve iletişim problemleri yaşamaktadırlar. Öğretmenler bu öğrencilere daha çok ilgi göstermeli ve onları dinlemelidirler. M3: Öğretmenler soruna olumlu ve çözüm odaklı yaklaşmalıdırlar.

M4: Günümüz şartlarında davranış yönetimi bakımından hem öğretmenler hem de idare tek başına yeterli olmamaktadır. Meydana gelen davranış problemlerinin çözümü için idare, öğretmen ve veli iş birliği sonucunda çözüm bulunması daha verimli ve etkili olmaktadır. M5: Öğrenci davranışları problemlidir ise yapıcı, öğrenciyi eğitim-öğretime kazandırıcı yaklaşım sergilenmelidir. Bu problemleri çözmeye çalışırken öğrencinin okula karşı tutumu

iyileştirilmelidir. Bunu yaparken de veli ayağından destek alınmalıdır, rehberlik servisi ile iletişim halinde gidilmelidir. Olumsuz davranışlar yok edilirken olumlu davranışlar bütün öğrencilerin göreceği şekilde pekiştirilmelidir.

Öğrencilerin saldırganlık ve şiddet gibi olumsuz davranışlarını yönetmede öğretmen tek başına yeterli olamamaktadır. Okul idaresi, öğretmenler, rehberlik servisi ve veli iş birliği ile sorunlar daha etkili, hızlı ve kalıcı olarak ortadan kaldırılabilir. Öğretmen daha çok ders içi etkinliklerinde her öğrenciye gerekli zamanı ayırarak, onlarla ilgilenerken saldırganlık ve şiddeti önleme konusunda büyük adımı atmış olur. Sınıf içerisinde olumsuz bir davranışla karşılaştığında profesyonelce soruna yaklaşmalı ve çözmeye çalışmalıdır.

Soru 2: Öğrenci davranışlarındaki problemlerde sizce (okula karşı olumsuz tutum, özgüven eksikliği, aile yapısı, okuldaki başarısızlık, uyum yetersizliği, şiddet mağduru olma, kontrol edilemeyen öfke) hangileri daha etkilidir?

M1: Öğrenci davranışlarındaki problemler daha çok aile yapısı ve okul başarısızlıklarından kaynaklanmaktadır. M2: Öğrenci davranışlarındaki problemlerde yukarıda sıralanan maddelerin her birinin bir miktar payı olsa da en büyük etki aile yapısındadır. Aile yapısı diğerlerinin hepsini az da olsa içinde barındırıyor. M3: En büyük problem aile yapısı ve özgüven yetersizliğidir. M4: Başta ailelerin öğrencilere olan ilgisizliği olmak üzere özgüven eksikliği ve aile yapısı etkili olmaktadır. M5: Aile yapısı, şiddet mağduru olma ve kontrol edilemeyen öfke öğrenci davranışlarında etkilidir. Diğer davranışlar veli- okul iş birliğiyle kolayca çözüme ulaştırılabilir. Fakat bu problemlerden en önemlisi aile yapısıdır. Çünkü veli okul iş birliğinde en önemli ayaklardan biri olan veli ayağının eksik kalmasına neden olur.

Öğrencinin sahip olduğu aile yapısı, içinde bulunduğu toplum ve buna bağlı olarak gelişen özgüven, öğrencinin davranışlarında büyük öneme sahiptir. İlgisiz aile ortamında büyümek toplum baskısına maruz kalmak çocukta özgüven eksikliğinin olmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte çocuk kendini göstermek, göz önünde olmak adına olumsuz davranışlara başvurmaktadır. Bu şekilde akademik başarının düşmesi ve buna bağlı olarak okula karşı olumsuz tutum sergilemesi öğrencinin davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Aslında genel olarak bakıldığında öğrencinin saldırganlık ve şiddet eğiliminde olma sebepleri yukarıda belirtilen sebepler dahilinde sarmal şekildedir. Çocuğun olumsuz davranışlarındaki her bir sebep, diğer bir sebebi de içinde barındırmaktadır.

Soru 3: Öğrenci davranışlarındaki problemlerde, madde-alkol kullanımının etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

M1: ilköğretimlerde madde ve alkol kullanımının etkisi olduğunu düşünmüyorum.

M2: Madde bağımlısı öğrencimiz bulunmamaktadır. Ancak bilindiği üzere madde bağımlılığı bireyler üzerinde depresyon bozuklukları, kaygı bozuklukları ve ilişki bozukluklarını meydana getirmektedir. Dolayısıyla öğrenci davranışlarında arkadaşlık ve öğrenci- öğretmen ilişkilerinde büyük problemler teşkil etmektedir. M3: Madde ve alkol kullanımı öğrenci davranışlarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

M4: ilköğretim ve ortaokul kademelerinde alkol ya da madde kullanımı gibi problemlerle karşılaşmamıştır. M5: Madde ve alkol kullanımı çocuğun şiddete daha çok yönelmesine, özgüven eksikliğine ve akranlarına karşı uyum sorunu yaşamasına sebep olmaktadır.

Madde ve alkol kullanım oranının günümüzde arttığı, madde ve alkol kullanımının öğrenci davranışlarındaki olumsuz etkileri su götürmez bir gerçektir. Fakat ilköğretim ve ortaokul

çağındaki öğrencilerde bu durum pek rastlanmamaktadır.

Soru 4: Okul ikliminin (demokratik, otokratik) öğrenci davranışlarındaki problemler üzerindeki etkilerini açıklayabilir misiniz?

M1: Okul iklimi her davranışı etkiler. Öğrenci davranışlarındaki olumsuzlukların büyük çoğunluğu okul ikliminin otokratik yapısından kaynaklanır oysaki öğrencileri dinleyen, değer veren ve değerli olduğunu hissettiren demokratik anlayış, davranışları olumluya çevirir. M2: Otokratik liderliğin hâkim olduğu bir okul ikliminde öğrenciler kendilerini rahat ifade edemezler. Yaratıcı düşünme ve karar alma becerileri gelişmez. Soru sormazlar, sadece itaat ederler. Ancak demokratik bir okul ikliminde öğrenciler her aşamada kendilerini rahat ifade eder, karar alma sürecine dahil olur, üretir ve yaratıcı düşünceler ortaya koyarlar M3: Demokratik bir okul ikliminde yetişen çocukların özgüveni yüksek olur. Bu da öğrenci davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. M4: Demokratik okul ikliminin olduğu yerlerde özellikle ayar iyi tutulmadığında bir başıboşluk yaşanmaktadır. Bu nedenle hem demokratik hem de otokratik okul iklimi oluşturulacaksa aradaki hassas dengeye dikkat edilmelidir. M5: Demokratik bir okul ortamında eğitim-öğretime devam eden öğrenci mutlaka bunu hayatına yansıtır, Aile içinde, mahallede, arkadaşları arasında daha olgun düşünebilen, adil davranışlar sergileyen, herkesin fikirlerine saygı duyan bir birey haline gelir. Bu da problemleri davranışların oluşmasına engel olur. Otokratik bir okul ortamında ise eğitim- öğretim gören öğrenci daha baskıcı ya da daha çok içine kapanık yetişebilir. Bu da çocuğun özgüven eksikliğine, okula karşı olumsuz tutum sergilemesine ve şiddet uygulamasına neden olabilir.

Otokratik bir okul ikliminde öğrenci kendini baskı altında hissedeceğinden İçinden geldiği gibi davranmakta ya da kendini ifade etmekte zorluk çeker. Öğrenci böyle bir ortamda sadece söylenene itaat etmeyi öğrenir. Fakat otokratik tutumu tamamen ortadan kaldırmadan demokratik bir ortam sağlamaya çalışılmalıdır. Eğitimin amacı aynı zamanda özgür, özgüvenli, kendini ifade edebilen bireyler yetiştirmek olduğu için demokratik bir okul ikliminin sağlanması gerekmektedir. Ancak bu sayede düşünen, kendini ifade eden ve üreten bireyler yetiştirmiş oluruz.

Soru 5: Okulda karşılaşılan saldırganlık ve şiddet davranışlarına karşı rehberlik servisinin öğrencilere yönelik yaptığı çalışmalar nelerdir?

M1: Rehberlik servisimiz; Bireysel ve grup terapileri yapar. Akran zorbalığı, öfke kontrolü gibi konularda seminer verir. Ailelerle ortak etkinlikler düzenler. M2: Rehberlik servisimiz, rehber öğretmenimiz olmadığı için çalışmalarını yürütememektedir. M3: Öğrencilerle baş başa görüşme, toplu görüşme ve seminerler vb. gibi çalışmalar yapılmaktadır. M4: Öğrencilerle birebir görüşmelerin yapılması, velilerin okula çağırılarak iş birliği içinde soruna çözüm üretilmesi, okul idaresi ve diğer öğretmenlerle iş birliği yapılması saldırganlık ve şiddeti önlemede yapılan bazı çalışmalardır. M5: Öğrencilerle birebir görüşmeler yapmak, veli iletişimde olmak ve eğitici seminerler ve anketler düzenlemek yapılan bazı çalışmalardır.

Okul rehberlik servisleri Öğrencinin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarının kaynağını saptamak için bazı çalışmalar yürütmektedir Bunların İçerisinde bireysel ve grup görüşmeleri yapmak, bazı anketler uygulamak, veli ile iş birliği yapmak, hem öğrencilere hem de velilere hem de öğretmenlere seminerler vermek yer almaktadır.

Öğretmenlerin görüşme soruları hakkındaki düşünceleri ise şu şekildedir.

Soru 1: Öğretmenlerin öğrenci davranışlarını (sorun çatışma) yönetme yeterliliğini nasıl değerlendirirsiniz?

Ö1: Öğrencilerin bireysel farklılıkları göz ardı edildiği için sorun veya problem çözümede sorunlar yaşanmaktadır. Ö2: Öğrenci ve velilerle bireysel görüşmeler yaparak problemlerle başa çıkma konusunda başarılı olduklarını düşünüyor. Ö3: Okul yöneticilerimiz; olumlu öğrenci davranışlarını pekiştirici, olumsuz öğrenci davranışlarını ise azaltıcı ve engelleyici yöntemleri en uygun şekilde uygulamaya gayret etmektedirler. Ö4: Okul yönetimi sorun çözme yöntemlerini daha sıkı ve daha iyi yapabilir. Davranış konusunda öğrenci sorunları gözlenmektedir. ÖS: Yönetim daha çok problemi kalıcı olarak çözme odaklı olmalıdır. Fakat bazı okul yöneticileri anlık müdahalelerde bulunup davranışı ötelemektedirler.

Öğretmenlerin, öğrencilerin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarını önleyebilmeleri için öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmaları gerekmekte ve ders içi etkinliklerini bu farklılara göre oluşturmalıdır. Olumlu davranışlarda bulunan öğrencilere pekiştiriciler verilerek olumlu davranış desteklenmeli. Ayrıca aile basamağı bu konuda çok önemli olduğu için özellikle olumsuz davranışlara sahip öğrencilerin velileri ile sürekli iletişim halinde olunmalıdır.

Soru 2: Öğrenci davranışlarındaki problemlerde sizce (okula karşı olumsuz tutum, özgüven eksikliği, aile yapısı, okuldaki başarısızlık, uyum yetersizliği, şiddet mağduru olma, kontrol edilemeyen öfke) hangileri daha etkilidir?

Ö1: Öncelikli olarak aile yapısındaki sorunlar ve ilgisizlik sonucu başarısızlık ve özgüven yetersizliği yaşanmaktadır. Ö2: 2020-2021 eğitim ve öğretim yılı için davranış problemlerinin sebeplerinin başında pandemi döneminde öğrencilerin okul kültürünü unutmaları denilebilir. Genel olarak okuldaki başarısızlık faktörü, öğrencilerde benlik algısının düşüklüğüne ve buna bağlı olarak şiddet eğilimli ve problemleri davranışlara sahip öğrencilerle karşılaşılabilir. Ö3: Aile yapısı başta olmak üzere, özgüven eksikliği, okuldaki başarısızlık ve uyum yetersizliği öğrenci davranışlarındaki problemlere sebep olmaktadır. Ö4: Özgüven eksikliği yaşayan öğrenciler problemleri davranışlarda daha meyillidir. Ö5: öğrenci davranışlarındaki problemlerde en etkili olan okuldaki başarısızlık ve okula karşı olumsuz tutumdur. Aile yapısından kaynaklı davranış problemleri de çoğunluktadır.

Öğrencilerin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarda bulunmalarının en temel sebebi aile yapısı ya da ailenin öğrenciye ilgisiz davranması yer almaktadır. Sonrasında ise çocukta özgüvenin gelişmemesinden kaynaklı özgüven yetersizliği çocuğun kendini ifade edememesine ve bu yüzden akademik başarının düşük olmasına ya da arkadaşlarıyla iletişiminin sağlıklı olmamasına sebep olmaktadır.

Soru 3: Öğrenci davranışlarındaki problemlerde, madde-alkol kullanımının etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

Ö1: Ortaokul düzeyindeki öğrencilerde benzer olumsuz davranışlara pek rastlanmaz fakat olumsuz çevre durumlarından dolayı bu probleme meyilli olma sıkıntısı yaşamaktadırlar. Ö2: Madde alkol kullanan öğrencilerde toplumda dışlanma algısı ve kendi kimliklerini oluşturma çabalarından dolayı problemleri davranışın dozunun arttığını düşünüyor. Ö3: Ortaokul grubunda böyle bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Fakat böyle bir sıkıntının yaşanması halinde ilk başta okul idaresi bilgilendirilerek olumsuz öğrenci davranışlarındaki etkisi en aza indirilmeye çalışılır.

Ö4: Öğrenci o maddelere ulaşmak için kötü davranışlarda ve saldırganlık eğiliminde bulunabilir. ÖS: öğrencinin yaşadığı bazı sorunlar öğrencinin madde ya da alkol kullanmasına sebep olabilir. Çocuk problemlerden kurtulmak için bu tür şeylere yönelebilir.

Saldırganlık ve şiddet içeren davranış sebeplerinde madde ve alkol kullanımı daha çok lise çağındaki öğrencilerde ve sonrasında görüldüğü için, ilkokul ve ortaokul kademelerindeki öğrencilerde etkisi bulunmamaktadır.

Soru 4: Sınıf ikliminin (demokratik, otokratik) öğrenci davranışlarındaki problemler üzerindeki etkilerini açıklayabilir misiniz?

Ö1: Öğretmenin hâkim olduğu, otokratik tutumla yönettiği sınıflarda öğrencilerde yetersizlik hissi; demokratik ortamlarda ise kendilerini ifade etmekten çekinmeyen profil sergilenmektedir. Ö2: Otokratik yaklaşımda kısa süreli bir çözüm görülse bile demokratik bir sınıf ortamının öğrenci gelişimine uzun vadeli katkıları daha fazla olacaktır. Ö3: Olumlu bir sınıf iklimi ve demokratik yaklaşım, olumsuz davranış gösteren öğrencinin bilişsel ve duyuşsal becerilerine daha fazla katkı sağlamaktadır. Ö4: Sınıf ortamı öğrenmeye çok açık bir ortam olduğu için öğrenci akran öğrenmesiyle daha çok değişebilir. Ö5: Sınıf iklimi hem demokratik hem de otokratik olmalıdır. İkisinin bir arada olması davranış problemlerini azaltabilir. Sadece demokratik ortamda öğrenci her istediğini yapmak isteyebilir. Sadece otokratik ortamda ise öğrencilerin özgüvenleri azalabilir.

Her yönüyle sağlıklı ve gelişen bir birey için olumlu sınıf ya da okul ikliminin olması önem arz etmektedir. Öğrenci; kendini rahat ifade edebildiği, özgürce düşünebileceği ve özgüvenini geliştirebildiği ortamlara ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu doz aşıldığında öğrencide istenmeyen davranışların görülmesine de fırsat verilmiş olur. Bu yüzden dengeli bir sınıf ortamının oluşturulması için hem demokratik hem de otokratik ortamlar sağlanmalıdır. Öğrenci düşüncelerini rahatça ifade edebilecek ama davranışlarını belli kurallar dahilinde sergileyebilecektir. Böyle bir ortamın sağlanması da ancak hem okulun hem de sınıfın hem demokratik hem de otokratik bir iklime sahip olması ile mümkündür.

Soru 5: Okulda karşılaşılan saldırganlık ve şiddet davranışına karşı rehberlik servisinin öğrencilere yönelik yaptığı çalışmalar nelerdir?

Ö1: Eğitsel içerikli sunular, birebir görüşmeler ve süreci takip etme çalışmaları yürütülmektedir. Ö2: Bireysel ve grup rehberliği, bireyle yapılan psikolojik danışmalar, olumlu davranışlar sonucu verilen pekiştireçler ve aile görüşmeleri rehberlik servisinin yaptığı çalışmalardan bazılarıdır. Ö3: Okulumuzda rehberlik servisi bulunmamaktadır. Bu yüzden sınıf rehber öğretmenlerimiz yaptıkları çalışmalarla rehber öğretmen eksikliğini kapatmak için gerekli özeni göstermektedirler. Ö4: Akran zorbalığını önleme, olumlu davranış geliştirme, kendini ifade etme becerisi, öfke yönetimi ve duyguları tanıma gibi öğrencinin kendisini keşfetmesine yönelik etkinlikler yapılmaktadır. Ö5: Öğrencilerle birebir görüşmeler ve velileri öğrencilerin olumsuz davranışları hakkında bilgilendirmeler yapılmaktadır.

Saldırganlık ve şiddet davranışlarını azaltmada en önemli ve etkili basamaklardan biri de okulun rehberlik servsidir. Rehberlik servisinin kaynağa İnme amaçlı yaptığı çalışmalar, öğrencilerle birebir ya da grup görüşmeleri yapmaları ve veli ile iş birliğinde olmaları bu tür davranışların önlenmesinde büyük bir öneme sahiptir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, okullarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışların ortaya çıkması ve önlenmesinde okul ve öğretmenlerin rolleri ve risk faktörleri incelenmeye çalışılmıştır ilgili alan yazında, okullarda saldırganlık ve şiddeti artıran risk faktörlerinin toplumsal, ailesel, bireysel ve okul iklimi ile ilgili faktörler olduğu konusunda da görüş birliği bulunmaktadır. Özellikle öğrencilerin saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar sergilemelerinde öncelikle aile

yapısının, özgüven yetersizliğinin olması ve öğrencinin okula ve derslere karşı olumsuz tutuma sahip olması başlıca sebepler olarak görülmektedir. Ayrıca literatürdeki birçok çalışma, olumlu tutuma sahip olan ailelerin çocuklarının şiddet ve saldırganlığa karşı eğilimlerini azaltırken, olumsuz ve ilgisiz ebeveyn tutumlarının da çocuklarda riskli davranışları artırdığını bildiren bulguları doğrulamaktadır. Bu yüzden aile faktörü daha önceki bulgularla birlikte bu çalışmada da önemli bir faktör olarak tanımlanmıştır (Miller, Naimi, Brewer ve Jones, 2007). Ayrıca, aile dinamiğinin bir özelliği olarak ailenin geçmişi de önemli bir faktör olarak görünmektedir. Literatürde yer alan birçok araştırma, olumsuz ebeveyn tutumlarının çocuklarda riskli davranışları artırdığını gösterirken (McLoughlin, Rucklidge, Grace, McLean, 2010, Ruangkanhasetr ve diğerleri, 2005), ailenin koruyucu faktör olarak olumlu tutumlar sergilemeleri ise çocuklarda riskli davranışları azalttığı görülmektedir (Englund, Egeland ve Collins, 2008). Aile tutumlarının olumsuz davranışlar açısından yordayıcı güvenilirliğe sahip olduğu belirtilmekte ve ailenin aile sisteminin gerekli işlevlerini yerine getirememesi saldırganlık ve şiddet davranışlarını artırdığı gösterilen bir faktördür (Gençtanırım, 2004). Bu nedenle riskli davranışların daha iyi anlaşılması ve Önlenmesi için aile ilişkilerinin ve özellikle anne-baba ile çocuk arasındaki iletişimin üzerine yoğunlaşmaması gerektiğini söyleyebiliriz.

Çocuklar her dönemde gerek sosyal, gerek psikolojik ve gerekse fizyolojik değişiklikler yaşamaktadırlar. Bu durum çocukların duyu ve düşüncelerinin sürekli değişmesine ve bu değişikliğin davranışlarına yansımaya sebep olmaktadır. Özcebe (2005), "Şiddet algısı ve sıklığı konulu araştırmasında, bireylerin yaşlarının büyümesi ile şiddete başvurma oranının da arttığını saptamıştır. Özellikle aile ilgisinden mahrum kalan çocuklar; kendilerini ifade edebilecekleri zaman öfkeye denetimini sağlama, problem ya da çatışma çözme ve doğru iletişim kurma gibi yaşam becerilerinde zorluklar ve yetersizlikler yaşamaktadırlar. Yurtdışında yapılan çalışmalarda öğrencilerin %30'unun zorbalık yaptığı veya zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir (Craig, Henderson & Murphy, 2000). Ülkemizde de yapılan çalışmalarda yurtdışına benzer şekilde %35 oranında zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalma bulgusuna rastlanmaktadır (Pişkin, 2006). Bu nedenle hem dikkat çekme hem de kendince problem çözme adına saldırgan ve şiddet içeren davranışlarda bulunabilirler. Bu nedenle öğrencilerin gelişimsel düzeyleri göz önünde bulundurularak yaşam becerilerindeki yetersizliği giderecek ve olumsuz davranışları ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır.

Okullardaki saldırgan davranışlar için risk faktörlerinden biri de okul ve çalışanlarının özellikleridir. Özellikle öğretmenlerin öğrenciye ve aileye karşı olumsuz tutum içerisinde olmaları, öğrenci davranışlarını yönetme yetersizliği, yetersiz iletişim becerileri ve saldırgan liderlik tarzı gibi özelliklere sahip olmaları okullarda saldırganlık ve şiddet içerikli davranışları artırmaktadır. Oysa okullarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışları azaltma konusunda öğretmenler büyük bir öneme sahiptirler. Öğretmenler öğrenci gelişimini destekleyerek, çatışma çözme, öfke kontrolü gibi becerileri kazandırarak, öğrencilerini başarıya güdülemeliler. Ayrıca öğretmenler idol olarak kabul edildikleri için davranışlarıyla olumlu model olarak saldırganlık ve şiddeti önlemede önemli bir potansiyele sahiptirler. Erbaş ve Kağnici (2017), seçim kuramı üzerine geliştirilen psikoeğitim programının ergenlerde riskli davranışları azaltmada etkili olduğunu bulmuşlardır. Bu nedenle Türkiye'de öğrencilerde riskli davranışların hem önlenmesi hem de azaltılması için öğrencilere, ailelere ve topluma yönelik beceri programının sayısı artırılmalı ve dikkatle uygulanmalıdır.

Okullarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışların sergilenmesinin bir diğer sebebi ise okuldaki iklimdir. Yapılan anket sonuçlarına da bakıldığında okulun sadece demokratik bir iklime sahip olması, öğrenci davranışlarındaki serbestliği 00arttıracağından dolayı sağlıklı değildir. Aynı zamanda okulun sadece otokratik bir iklime sahip olması da doğru değildir.

Çünkü böyle bir ortamda öğrenci özgüvenini kazanamayıp kendi düşüncelerini ortaya koyamayacaktır. Sadece kurallara uyan bireyler yetişecektir. Bu bulgular literatürdeki benzer çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir (Englund, Egeland ve Collins, 2008). Öğrencilerin okulda olumlu deneyimler yaşamalarının ve okula olan bağlılıklarını artırmanın hayati önem taşıdığı ifade edilmektedir. Bu sebeple okul ikliminde yeterli ölçülerde her iki tutumun hâkim olması eğitim ve öğretimi daha verimli kılacaktır. Öğrenci bir yandan kendini özgür hissedip okulu benimserken bir yandan da uyması gereken kuralların farkında olacaktır.

Okul, öğrencilerin hatta bütün okul personelinin kendilerini güvende hissedebilecekleri bir mekân halinde olmalıdır. Bunun için yapılması gereken ilk iş. Okuldaki şiddet olaylarını analiz edip, mevcut durumu ortaya koymaktır. Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılmasında, eğitim ortamları ve çevresindeki ilişkiler ile uygulamaların yapıcı, onarıcı, barışçıl ve destekleyici hale getirilmesinde yönetsel süreçler belirleyicidir. Şiddet konusunda ele alınan öğrenci, öğretmen, aile, yakın çevre gibi unsurların uyumlu ve eş güdüm içinde çalışması için kalıcı yönetim anlayışının güçlendirilmesi bir zorunluluktur. Okullarda şiddeti önleme için tüm unsurların birlikte ve bilinçli hareket etmesi gerekir. Okullarda şiddetin önlenmesi için her unsurun birbirinden habersiz ve İsabetsiz yaklaşımları olayın çözümünü sağlamak yerine daha da kötüye sürükleyebilir. Bu noktada okullarında şiddeti önleme adımlarından biri olarak disiplin sürecini iyi yönetebilmeleri gerekmektedir. Diğer taraftan okul için şiddeti önleyici etkinlikler ve programları etkin bir şekilde planlamalı, şiddet belirtilerini göz ardı etmemeli ve ivedilikle ve ciddiyetle sürecin takip edilmesini sağlamalıdır (www.aktuelegitim.com).

ÖNERİLER

- Saldırganlık ve şiddetin önüne geçilmesinde etkili olabilecek davranışsal ve duygusal işaretler vardır. Okulda riskli çocuklar için uygulanabilecek bir müdahale planı yapılarak riskli davranış gösteren çocuklara erken müdahale yöntemleri geliştirilmelidir.
- Yöntemlerin belirlenmesi konusunda; saldırganlık ve şiddet ile başa çıkmak için öğretmenlere ne gibi sınıf yönelimini becerilerini ve hangi programları uygulamaya ihtiyaçları olduğu tespit edilmeli ve buna yönelik eğitici programlar düzenlenmeli.
- Öğretmenlere acil durum yönetimi, sınıf güvenliği vb. konularda bir hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Olaya daha profesyonel bakabilmek için uzman kişilerce okullarda öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik konferanslar düzenlenmelidir.
- Derslerde ve sosyal etkinliklerde öğrencinin öz benlik sevgisini ve özgüvenini arttırmaya, saldırganlık ve şiddeti ise önlemeye yönelik sınıf içi etkinliklere yer verilmelidir.
- Rehberlik servisleri bu konuda büyük bir öneme sahip olduğu için okullardaki işlevleri daha etkin hale getirilmelidir.
- Okul müdürlerinin dikkattir saldırganlık ve şiddet konusuna çekilerek, şiddet olaylarını önleyecek önlemler almaya teşvik edilmelidir.
- Saldırganlık ve şiddetin aile, okul ve öğretmen boyutunu içeren araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktaş, V. (2001) Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yüklemeye eğilimleri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*

Başar, H. (1994). Sind yönetimi, Pegem Yayıncılık Ankara

Breunlin, D. C., Cimmarusti, R. A., Bryant-Edwards, T. L, ve Hetherington, J. S. (2002). Conflict resolution training as an alternative to suspension for violent behaviour. *Journal of Educational Research*

Buluç, 8. (2005) Televizyonlarda yer alan şiddet içeren programların okulda şiddete etkisi ve şiddet önleme amacıyla okul yöneticilerinin alabileceği önlemler, *Mesleki Eğitim Dergisi*

Celep, C. (2008) Okul ve Sınıf Ergonomisi ya da İnsanı Oncelemek, *Eğitime Bakış Dergisi*

Coie, J. D., Watt, N. F, West, S. G., Hawkins, J. D., Asamow, J. R., Markman, H. J.,

Ramey, S. L, Shure, M. B. ve Long, B. (1993). The science of prevention: a conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist*

Craig, W.M., Henderson, K, & Murphy, J.G. (2000). Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization. *School Psychology International*, 21(-), 5-21.

Englund, M. M., Egeland, B., & Collins, W. A. (2008). Exceptions to high school dropout predictions in a low-income sample: Do adults make a difference? *Journal of Social Issues*, 64(1), 77-93. doi: 10.1111/1540-4560.2008.00549.x

Erbaş, M. M., & Kağnici, D. Y. (2017) Seçim kuramına dayalı psikoeğitim programının ergenlerin riskli davranışlar ve iyilik hali Ozerindeki etkisinin incelenmesi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 16(64), 1594-1615.

Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carismith, J. M. (1989). Sosyal Psikoloji (Çeviren: All Dönmez), Ara Yayıncılık İstanbul

Furlong, MJ., & Morrison, G. (2000). The school in school violence: Definitions and facts *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*

Gençlanırım, D. (2004). Ergenlerde intihar olasılığının yordanması (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Gündoğdu, R. (2010) 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Karasar, N. (1998). Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler, Nobel Yayın Dağıtım

Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Krug, Etienne G., Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zw & Rafael Lozano

(Eds.) (2002) World Report on Violence and Health. Ceneva: World Health Organization

McLoughlin, N., Rucklidge, J. J., Grace, R. C., & Mclean, A. P. (2010). Can callous unemotional traits and aggression identify children at high-risk of anti-social behavior in a low socioeconomic group? *Journal of Family Violence*, 25, 701-712 doi: 10.1007/s10896-010-9320-x

Miller, G. E. (1994). School violence miniseriess impressions and implications *School Psychology Review*

Moeller, T. G. (2001) *Youth Aggression and Violence: A Psychological Approach*. London: Lawrence Erlbaum Associates MORISSON, G. M., Furlong, M. J., ve Morrison, R. L. (1994) School violence to school safety: reframing the issue for school psychologists *School Psychology Review*

Ögülmüş, S. (1995), *Okullarda şiddet ve vandalizm Yayınlanmamış Araştırma Raporu*, Ankara Üniversitesi

Özcebe, H., Üner, S. ve Çetik, H. (2006) *Adolesanlarda şiddet davranışları (Üç Lise, Ankara, 2004)*. I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Unicef Uluslararası Katılımla Sempozyumu, 29-30 Mart 2006, Bildiri Özetleri s.27, İstanbul: Duman.

Partadır, S. (2009), *Okullarda Şiddetin Kaynaklarına İlişkin Öğretmen, Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz, Oniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya

Perry, B. (2001). *School violence*. Scholastic Scope Perry, B. (2011). *School Violence*. Scholastic Schope

Pişkin, M. ve Oner, U. (1999). *Görüşme likeleri ve Teknikleri* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını

Pişkin, M. (2002). *Okul Zorbalığı, Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*

Pişkin, M. (2003). *Okullarımızda yaygın bir sorun: akran zorbalığı VII. Ulusal PDR Kongresi, Bildiri Özetien, Cantekin Matbaası Ankara*

Pişkin, M. (2006) "Akran Zorbalığı Olgusunun İlköğretim Öğrencileri Arasındaki Yaygınlığının İncelenmesi 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, 28- 31 Mart 2006, MEB VE UNICEF Bildiri Özetleri, İstanbul, <http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/index>.

Tezcan, M. (1994). *Eğitim Sosyolojisi*. 9.Baskı, Zirve Ofset Ankara Tural, K.N. (2006) *Okul kültürü içinde şiddet. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, Eğitim Sen Yayınları Ankara*.

Yıldırım A ve Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 366 s.ISBN 9750200071

İnternet Kaynakları

<http://www.aktuelegitim.com/rehberlik-dokumanlar/okulda-siddet-onleme>.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Okulda Şiddet](https://tr.wikipedia.org/wiki/Okulda_Şiddet), Erişim Tarihi